

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти

Дипломна робота

магістра

**з теми «ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ ГОТОВНОСТІ ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ»**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи DO1-M19z
спеціальності 012 Дошкільна освіта
за освітньо-професійною програмою
Дошкільна освіта
(заочна форма навчання)
Гаврищук Надія Дмитрівна

Керівник: **Ватаманюк Г.П.**
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії та
методик дошкільної освіти

Рецензент: **Мартіна О.В.**
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теорії та методик
початкової освіти

м. Кам'янець-Подільський 2020 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ ГОТОВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ	8
1.1 Формування мовленнєвої готовності дітей до навчання в школі як лінгводидактична проблема.....	8
1.2 Змістовий аспект мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку та учнів початкової школи.....	15
1.3 Педагогічні умови формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного до навчання у школі.....	26
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ПЕРЕВІРКИ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ ГОТОВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ	36
2.1 Характеристика рівнів мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі.....	36
2.2 Формувальний етап дослідження.....	43
2.3 Порівняльний аналіз та результати експериментального дослідження.....	60
ВИСНОВКИ	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66

ВСТУП

Актуальність дослідження. Реформаційні процеси, що відбуваються у вітчизняному освітянському просторі зумовлюють нагальність розв'язання комплексних соціально-педагогічних завдань, серед яких важливе місце посідає формування готовності дитини до навчання у школі, що є інтегративним результатом соціально-психологічної, соматичної зрілості дитини та підсумком її виховання й навчання в закладі дошкільної освіти і в сім'ї (Л. Божович, Л. Венгер, Н. Головань, Б. Ельконін, І. Любарська та ін.). Готовність дитини до навчання у школі значною мірою визначається її мовленнєвою готовністю, яка є багатокомпонентним, складно організованим психологолінгвістичним новоутворенням, що потребує певної підготовки.

Виховання свідомого ставлення до мови як національно-культурної цінності та обов'язкове оволодіння основами української літературної мови як провідної передумови засвоєння шкільних знань, умінь і навичок передбачає навчання дітей чистому і правильному мовленню, збагачення й активізацію словника, оволодіння засобами спілкування його ініціювання та налагодження контактів з оточуючими. Спостереження науковців і практиків в період адаптації першокласника до шкільних умов, свідчать про відхилення від вікових нормативних показників за всіма напрямками мовленнєвого розвитку. Такі діти здебільшого мовчазні, соромливі, безініціативні, уникають мовленнєвих контактів з однолітками і дорослими. Тому вивчення проблеми формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі набуває особливої актуальності.

Як лінгводидактична проблема, мовленнєва готовність дітей до навчання в школі була предметом вивчення багатьох учених. Змістовий аспект навчання дітей передшкільного віку рідної мови та мовленнєвої підготовки до школи висвітлено у працях А. Богуш, М. Вашуленко, Н. Гавриш, Н. Орланової, Л. Пенєвськова, О. Усової, О. Ушакової та ін. Особливості формування граматично правильного мовлення представлено в

результатах наукових досліджень А. Арушанової, К. Крутій, Н. Лопатинської, Н. Маковецької, Г. Ніколайчук, Ф. Сохіна та ін.. Вихованню звукової культури мовлення та навчанню дітей грамоти присвятили свої праці Д. Ельконін, Л. Журова, А. Іваненко та ін.

Про педагогічні умови та шляхи збагачення словника дітей йдеться у наукових доробках Н. Кирсти, М. Коніної, О. Лещенко, І. Непомнящої, Ю. Руденко, В. Савельєвої, Є. Струніної, О. Ушакової та ін.. Розвиток зв'язного мовлення досліджували А. Богуш, Л. Ворошніна, Н. Гавриш, Є. Короткова, Н. Луцан, Н. Орланова, Т. Постоян та ін. Проблеми комунікативного розвитку дошкільника висвітлено у наукових напрацюваннях Л. Айдарової, Л. Калмикової, І. Луценко, А. Маркової, Т. Піроженко та ін. Окремі аспекти проблеми мовленнєвої підготовки дітей до навчання в школі висвітлено й у психологічних дослідженнях Л. Виготського, П. Гальперіна, М. Жинкіна, Г. Костюка, О. Леонтьєва, І. Синиці та ін. Такий посилений інтерес науковців до проблеми свідчить про її значущість не тільки для становлення дитячої особистості в системі неперервної освіти, а й сучасної науки загалом.

Суперечність між вимогами суспільства до освіти підростаючих поколінь і наявним станом готовності майбутніх першокласників до навчання в школі, між потенціалом мовленнєвого розвитку дошкільника в засвоєнні знань та вмінь на інших рівнях освіти і недостатньою увагою окремих педагогів до нього в дошкільному віці, а також між потребою першокласника у володінні мовленнєво-комунікативними навичками й вміннями й не сформованістю їх на етапі дошкільного дитинства, зумовили вибір теми дослідження «Формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі».

Об'єкт дослідження – мовленнєва діяльність дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – процес формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі.

Мета дослідження: дослідити педагогічні умови формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі.

Завдання дослідження:

– уточнити поняття «мовленнєва підготовка дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі» і «мовленнєва готовність дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі»;

– визначити показники і критерії мовленнєвої готовності дитини старшого дошкільного віку до школи;

– виявити та схарактеризувати рівні сформованості мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі;

– визначити педагогічні умови формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі, експериментально перевірити їх ефективність.

Методи дослідження: теоретичні – вивчення, аналіз та узагальнення педагогічної, лінгвістичної, психолого-педагогічної і методичної літератури з питань мовленнєвої готовності старших дошкільників до навчання у школі; емпіричні – цілеспрямоване спостереження за мовленням старших дошкільників, анкетування, бесіда з вихователями, батьками визначення стану досліджуваної проблеми мовленнєвої підготовки старших дошкільників до шкільного навчання; педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний); статистичні – кількісний і якісний аналіз експериментальних даних щодо рівнів сформованості мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі.

Практична значущість результатів дослідження полягає в дослідженні педагогічних умов формування мовленнєвої готовності дітей дошкільного віку до навчання в школі; створенні системи мовленнєвих ситуацій, ігрових мовленнєвих вправ, мовленнєвих дидактичних ігор, спрямованих на активізацію дитячого мовлення. Експериментальний матеріал можна використовувати у практиці закладів дошкільної освіти та під

час проведення курсового дослідження в закладах середньої і вищої освіти педагогічного спрямування.

Апробація результатів. Результати магістерського дослідження висвітлено у доповідях на 18-ти конференціях, з яких – 5 Міжнародного рівня, 11 Всеукраїнського рівня; 2 – регіонального рівня та 3-х **публікаціях:**

Гаврищук Надія. Педагогічні умови формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі : збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Від творчого педагога до творчої дитини: гармонія партнерської взаємодії» // Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, кафедра теорії та методик дошкільної освіти, управління освіти і науки Кам'янець-Подільської міської ради ; [відпов. секр. І. Л. Пукас]. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. С. 70–75.

Гаврищук Надія, Ватаманюк Галина. Педагогічна практика як засіб формування культуромовної особистості педагога суміжних спеціальностей «дошкільна освіта» і «початкова освіта» : Сучасні технології початкової освіти: реалії та перспективи : збірник матеріалів регіональної науково-практичної конференції / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, педагогічний факультет, кафедра теорії та методик початкової освіти; редкол.: Н. В. Бахмат, Н. В. Гудима, О. В. Ковальчук. Київ : Міленіум, 2020. Випуск 2. С. 49–53.

Гаврищук Н. Д., Ватаманюк Г. П. Структурно-змістовий аспект мовленнєвої підготовки старших дошкільників до навчання у школі. Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи: матеріали науково-практичної інтернет-конференції молодих науковців та студентів. Випуск 7. Бердянськ, Вінниця, Житомир, Івано-Франківськ, Ізмаїл, Кам'янець-Подільський, Київ, Кропивницький, Мукачеве, Полтава, Ужгород, Умань, Херсон, 2020. 398 с. С. 224–226.

База дослідження: Смотрицький ДНЗ (старша група «Квіточка») і Балинський ДНЗ (старша група «Метелик») Дунаєвського району,

Хмельницької області. До участі в експерименті задіяно 30 осіб, 4 вихователі і 20 батьків.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (76 найменування). Загальний обсяг магістерської роботи становить 72 сторінки, основний текст викладено на 65 сторінках.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного теоретико-експериментального дослідження з теми «Формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі», відповідно до поставлених завдань, було зроблено такі висновки:

1. Підготовка до навчання в школі – відповідальний і важливий період в житті дитини, який забезпечує їй успішну навчальну діяльність на інших рівнях освіти. Готовність до навчання в школі розглядаємо як складне багатокомпонентне утворення, складовими якого фізичний, психологічний та особистісний компоненти, що охоплюють основні сфери її розвитку, мовленнєвий зокрема. Мовленнєву підготовку дошкільника до навчання у школі розглядаємо як інтегрований результат загально-мовленнєвої і спеціальної мовної підготовки, що здійснюється у двох напрямках – мовленнєвий і комунікативний. Мовленнєвий напрям передбачає володіння навичками усного мовлення з правильною звуковимовою, граматичною будовою, лексичним запасом, достатнім фонетичним сприйманням і звуковим аналізом слів. Комунікативний напрям передбачає вміння дитини комплексно застосовувати мовні і немовні засоби спілкування у спільній взаємодії. Сформованість мовленнєвих умінь у кожному з напрямів є змістом мовленнєвої й комунікативної компетенцій, володіючи якими дитина зможе легко адаптуватися до умов шкільного навчання, оволодіти шкільною програмою.

Мовленнєву готовність дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі трактуємо як відповідний, програмовим вимогам, комплекс мовленнєвих знань, умінь і навичок зі всіх видів мовленнєвої діяльності (слухання, говоріння, підготовленість до письма і читання); рівень сформованості усіх видів мовленнєвих компетенцій (фонетичної, лексичної, граматичної, діалоногічної, мовленнєвої й комунікативної), володіння якими сприятиме легкому засвоєнню шкільного навчального матеріалу з різних змістових ліній, мовленнєвого – зокрема.

2. Визначено критерії (фонетична, лексична, граматична діамонологічна й комунікативна компетенції) і показники до кожного з них., а саме: фонетична компетенція – правильна вимова звуків, розвиток фонематичного слуху, виразність мовлення); лексична компетенція – кількісний словниковий багаж, розуміння семантики слів; граматична компетенція – морфологічна правильність мовлення, синтаксична будова мовлення, наявність оцінно-контрольних суджень; діамонологічна компетенція – вміння будувати діалог з партнером, зв'язні висловлювання репродуктивного характеру, зв'язні висловлювання творчого характеру; комунікативна компетенція – наявність формул мовленнєвого етикету в мовленні, ініціативність спілкування). До показників кожного критерію було дібрано відповідні діагностичні завдання.

3. Проведена діагностична робота на констатувальному етапі експерименту дала змогу виявити 4 рівні мовленнєвої готовності старших дошкільників до школи – високий, достатній, середній і низький. Високий рівень мовленнєвої готовності продемонстрували 12% дітей експериментальної та 12% – контрольної груп. Достатній рівень було виявлено у 34% дітей експериментальної і 36% дітей контрольної групи. Середній рівень сформованості мовленнєвої готовності було зафіксовано у 36% дітей експериментальної і 28% контрольної групи. На низькому рівні мовленнєвої готовності було виявлено 18% дітей експериментальної і 24% дітей контрольної групи.

Відповідно до завдань дослідження було виявлено педагогічні умови формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі. До них віднесено: створення розвивального предметно-просторового середовища, що стимулює мовленнєву діяльність (обладнання територій, майданчиків, осередків у групі й організація роботи в них); організація комунікативно-мовленнєвої спрямованості навчання в закладі дошкільної освіти (цілеспрямована робота методичної служби, вихователів та вузьких спеціалістів з розвитку мовлення); активізація дитячого мовлення у різних видах діяльності (освітньо-пізнавальній, художньо-мовленнєвій, ігровій); професійна компетентність педагогів, що залежить від ефективності й доцільності

застосовуваного у роботі з дітьми методичного інструментарію – принципів, методів, прийомів, форм навчання дітей мовленню.

Передумовою цієї умови є відповідна і безперервна освіта вихователя шляхом участі в науково-практичних конференціях різних рівнів, семінарах, симпозіумах, засіданнях методичних об'єднаннях вихователів міста (району, громади), методичній роботі в закладі дошкільної освіти; залучення батьків до освітнього процесу з мовленнєвого розвитку (організація форм роботи з батьками та змістовно-педагогічної роботи з вихованцями – спільні заходи, батьківський всеобуч, посильна допомога тощо). Окремі з вищезначених педагогічних умов (організація комунікативно-мовленнєвої спрямованості навчання і активізація дитячого мовлення у різних видах діяльності) було експериментально перевірено. Провідними принципами організації експериментальної роботи зі старшими дошкільниками були: наступність змісту і методів у навчанні дітей рідної мови; комунікативна спрямованість навчання; забезпечення комунікативно-мовленнєвого розвитку дітей у процесі навчання на рівні вікових можливостей; максимальна активізація і реалізація мовленнєвих здібностей дітей щодо засвоєння мовних знань, мовленнєвих умінь і навичок; єдність сенсорного, лінгвістичного, мовленнєвого і комунікативного розвитку дітей.

Порівняльний аналіз результатів констатувального й завершального етапів експерименту засвідчив позитивні зміни в експериментальній групі. Так, високого рівня мовленнєвої готовності досягли 26% дітей (на констатувальному етапі було 12%). На достатньому рівні стало 48% дітей (до початку навчання було 34%). Середній рівень засвідчили 24% дітей (на констатувальному етапі було 36%). Кількість дітей з низьким рівнем мовленнєвої готовності зменшилася з 18% до 2%. У контрольній групі також відбулися зміни, однак їх результативність дещо менша. Високий рівень готовності зафіксовано в 16% старших дошкільників (було 12%). На достатньому рівні відтепер стало 42% дітей (до навчання було 36%). Середній рівень мовленнєвої готовності продемонстрували 30% дітей (на констатувальному етапі було 28%). На низькому рівні було зафіксовано 12% дітей (було 24%).

Отже, результати дослідження підтвердили ефективність запропонованих педагогічних умов формування мовленнєвої готовності старших дошкільників до навчання у школі. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні можливостей мовленнєвої підготовки дітей п'ятирічного віку до навчання у школі та систематизації відповідних діагностичних методик.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні / А. М. Богуш, Г. В. Беленька, О. Л. Богініч та ін. ; наук. кер. проф. А. М. Богуш. Київ : Світоч, 2012. 26 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 1: Особистісно-орієнтований підхід теоретико-технологічні засади : навч.- метод. видання Київ : Либідь, 2003. 280 с.
3. Беляк О. М. Діяльнісний підхід до розвитку комунікативних якостей мовлення // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського : зб. наук. пр. № 11–12. Одеса, 2011. С. 76–80.
4. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика : теорія і методика навчання дітей рідної мови : підручник. Київ : Вища школа, 2007. 542 с.
5. Богуш А. М., Шиліна Н. С. Мовленнева готовність старших дошкільників до навчання у школі. Одеса : ПНЦ АПН України, 2003. 492 с.
6. Богуш А. М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти. 4-те видання., доопр. і доп. Харків : Ранок, 2013. 192 с.
7. Богуш А. М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти. Дошкільна освіта. Харків : Видавництво «Ранок», 2013. 176 с.
8. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. Монографія. Київ : Слово, 2004. 376 с.
9. Богуш А. М., Аматыєва Е. П., Хаджирадева С. К. Культура речевого общення детей дошкольного возраста. Харків : Ранок, 2013. 288 с.
10. Богуш А. М., Гавриш Н., Котик Т. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах. Київ : Слово, 2006. 302 с.
11. Богуш А. М., Шиліна Н. С. Мовленнева готовність старших дошкільників до навчання у школі. Одеса : ПНЦ АПН України, 2003. 335с.
12. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови : підручник. Київ : Вища школа, 2007. 542 с.

13. Боделан О. Р. Психологічне забезпечення адаптації дітей шестирічного віку до навчальної діяльності: Автореф. дис. ...канд. психол. наук. Одеса, 2000. 19 с.
14. Васильєва В. Т. Дошкольное воспитание и проблема перехода в школу // Начальная школа. 2001. №11. С.24–26.
15. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь: ВТФ Перун, 2009. 1736 с.
16. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. Київ Академія, 2001. 576 с.
17. Вороніна Т. Наука про дитинство і сучасна освіт // Дошкілля. 2012. № 3(23). С. 4–5.
18. Гавриш Н. В. Вчимося мови та розмови або Читаємо разом / уклад. Крутій К. Л., Маковецька Н. В. Запоріжжя, «ЛПС» ЛТД 2004. 368 с
19. Гавриш Н. В., Пометун О. І. Бути чи не бути – ось у чому питання // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2015. № 3. С. 4–10.
20. Гатанова Н. В., Тунина Е. Г. Тесты для подготовки ребенка к школе. Для детей 6-8 лет. СПб.: Нева. Москва : ОЛМА-ПРЕСС, 2001. 192 с.
21. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
22. Гончаренко А. М. Розвиток мовленнєвої компетентності старших дошкільників : навч.-метод. посіб. доо Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі». Київ : Світич, 2009. 160 с.
23. Горбунова Н. В. Теорія і практика лексичного розвитку дошкільників: монографія. Ялта : РВВВ КГУ. 2009. 336 с.
24. Державний стандарт загальної початкової освіти / URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti> (дата звернення: 9.09.20 р.)
25. Діти і соціум : особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / А. Богуш, Л. Варянце, Н. Гавриш та ін. ; Наук.-дослід. Центр. з пробл. соц. педагогіки та соц. роботи АПН України та Луган. нац. пед. ун-ту ім. Т. Шевченка. Луганськ : Альма-матер. 2006. 368 с.

26. Дошкільна лінгводидактика: хрестоматія: навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів / Упорядник Богуш А. М. Частина I та II. Київ : Слово, 2005. 720 с.
27. Дошкільна освіта : словник-довідник : понад 1000 термінів, понять та назв / упор. К. Л. Крутій, О. О. Фунтікова. Запоріжжя : ЛПС ЛТД, 2010. 342 с.
28. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
29. Захлюпана Н. М., Кочан І. М.. Словник-довідник з методики викладання укр. мови. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. 250 с.
30. Калмикова Л. О. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей: психолінгвістичний та лінгвометодичний аспекти : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : НМЦВО, 2003. 299 с.
31. Калмикова Л. Теоретичні основи і шляхи вдосконалення мовленнєвої підготовки дітей до школи // Початкова школа. 2000. № 12. С. 8.
32. Ключева Н. В., Филиппова Ю. В. Общение. Дети 5–7 лет. Ярославль : Академия развития, 2006. 160 с.
33. Ковшар О. В. Теоретико-методичні засади організації передшкільної освіти : [монографія]. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2015. 370 с.
34. Ковшар О. Завдання дошкільної освіти з розвитку особистості // Проблема підготовки сучасного вчителя : зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / ред. кол. : Н. С. Побірченко [та ін.]. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2013. Вип. 8. Ч. 2. С. 287–293.
35. Ковшар О. Організація мовленнєвотворчої діяльності як засіб розвитку особистості дошкільника // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць. Кривий Ріг, 2011. Вип. 33. С. 493–497.
36. Ковшар О. Розвиток мовлення дошкільників засобами народних казок // Дошкільна освіта : проблеми, пошуки, інновації : зб. наук. та наук.-метод. праць. – Кривий Ріг : КДПУ, 2010. Вип. 1. С.5–13.
37. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник» / під ред. Л. В. Калуської. Тернопіль : Мандрівець,

2014. 144 с.

38. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві) : навч. посіб. для вузів. Київ : Освіта, 1998. 255 с.

39. Кравець Н. М., Гречановська О. В. Ігрові технології навчання як одна з інноваційних форм навчально-виховного процесу ВНЗ. URL : <file:///C:/Users/Flash2018/Desktop/2013-7056-1-Pirp%20%20тен%20%20у%20.pdf> (дата звернення: 18.12.2018).

40. Кравцова Е. Е. Психологические проблемы готовности детей к обучению в школе. Москва : Педагогика, 1991. С.23–24.

41. Крутій К. Л. Освітній простір дошкільного навчального закладу : монографія : у 2 ч. Ч. 1. Київ : Освіта, 2009. 189 с.

42. Леонтьев А. Н. К теории развития психики ребенка // Избранные психологические произведения: в 2 т. Москва : Педагогика, 1983. Т. 1. С. 281–302.

43. Литвиненко С. Я., Ямщицький В. М. Дитина і середовище : проблеми освіти : зб. наук. праць. Вип. 22. Рівне : РДГУ, 2002. 369 с.

44. Литовченко С., Данілавічюте Е. Підготовка педагогів до роботи в інклюзивному середовищі // Педагогічна газета. 2010. № 10. С. 5.

45. Мовленнево-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи: навч.-метод.посіб./ А. М. Богуш, Н. І. Луцан. Київ : Слово, 2008. 256с.

46. Печка Л. Є. Взаємозв'язок, наступність, перспективність в освітньому процесі закладу дошкільної освіти і початкової школи: теоретичний аспект. URL : <https://kmtdo.fpp.npu.edu.ua/osvitni-resursy/statti/39-vzaiemozviazok-nastupnist-perspektyvnist-v-osvitnomu-protsesi-zdo-i-pochatkovoi-shkoly-teoretychnyi-aspekt>. (дата звернення: 10.10.20 р.).

47. Пироженко Т. А. Коммуникативно-речевое развитие ребенка. Киев : Нора-принт, 2002. 310 с.

48. Пироженко Т. Проблема визначення критеріїв оцінювання рівня розвитку дитини // Дитячий садок. 2015. № 1. С. 2–7.

49. Пироженко Т. Чому «гальмує» дошкільна зрілість? // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2012. № 7. С. 9–12.

50. Піроженко Т. О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільників. Тернопіль : Мандрівець, 2010. 152 с.
51. Піроженко Т. О. Мовлення дитини : психологія мовленнєвих досягнень дитини. Київ : Главник, 2005. 112 с.
52. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : підручник. 2-ге вид., доповн. Київ : Академвидав, 2013. 464 с.
53. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Академвидав, 2006. 456 с.
54. Приходько Ю. О. Формування позитивних взаємин у дитячому колективі Київ : Рад. шк., 1987. 124 с.
55. Програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку / Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко, О. С. Рогозянський, О. Ю. Хартман, А. С. Шевчук; наук. ред. Т. О. Піроженко. Київ : Українська академія дитинства, 2017. 80 с.
56. Програма виховання і навчання дітей від 2 до 7 років «Дитина» / наук. кер. О. В. Проскура, Н. В. Кудикіна, В. У. Кузьменко. Київ, 2015. 281 с.
57. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / ред. О. І. Білан, за заг. ред. О. В. Низковської. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 256 с.
58. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» / О. О. Андрієтті, О. П. Голубович, О. П. Долина. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 104 с.
59. Рібцун Ю. Збагачуємо словниковий запас малят. Батьківський всеобуч // Дошкільне виховання. №2. 2019. С. 14–17.
60. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку : навч. посіб. для студ. пед. вищ. навч. закл. / упоряд. Л. О. Калмикова, Н. В. Харченко, С. Д. Дем'яненко та ін. Київ : Видавництво «ПП Медведєв», 2007. 300с.
61. Русова С. Вибрані педагогічні твори : у 2-х кн. Кн. 2 / упоряд. Е. І. Коваленко, І. М. Пінчук. Київ : Либідь, 1997. 272с.
62. Русова С. Вибрані педагогічні твори : у 2-х кн. Кн. 1 / упоряд.

Е. І. Коваленко, І. М. Пінчук. Київ : Либідь, 1997. 320с.

63. Русова С. Ф. У дитячому садку // Вибрані педагогічні твори. Київ, 1996. С. 185–202.

64. Русова С. Ф. Теорія і практика дошкільного виховання. Львів : Просвіта, 1993. 127 с.

65. Савченко О. Новий етап розвитку 4-річної початкової школи // Дошкільне виховання. 2001. № 1. С. 6–10.

66. Сохина Ф. А. Развитие речи детей дошкольного возраста : пособие для воспитателя дет. сада. Москва : Просвещение, 2015, 233 с.

67. Степанова Т. М. Наступність і перспективність у модернізації сучасної дошкільної ланки освіти URL : https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/4_2011/42.pdf (дата звернення: 15.10.20р.)

68. Сучасні п'ятирічні діти: проблеми та особливості розвитку: матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції (Київ, 4 червня 2013 р.) / авт.-упоряд. О. А. Удод, Т. В. Панасюк, О. П. Долинна та ін.; за заг. ред. Б. М. Жебровського. Тернопіль : Мандрівець, 2014. 88 с.

69. Українське дошкільня. Програма / О. Білан, Л. Возна, О. Максименко. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 86 с.

70. Ушакова О. С. Развитие речи детей 5-7 лет. 2-е изд., перераб. и дополн. Москва : Сфера, 2012. 272 с.

71. Цілісність між дошкільною та початковою освітою. URL : <https://www.pedrada.com.ua/article/2345-zabezpechennya-nastupnost-zdo-ta-nush> (дата звернення: 26.11.20 р.)

72. Шиліна Н. Є. Формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі: дис. ... канд. пед.наук: 13. 00. 02. Одеса, 2003. 21 с.

73. Шиліна Н. Є. Виявлення рівнів сформованості мовленнєвої готовності дітей до навчання у школі// Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. Зб. наук. пр. Вип. 1–2. Одеса, 2003. С. 125–130.

74. Шиліна Н. Є. Мовленнєва готовність дітей до школи як лінгводидактична проблема // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. Зб. наук. пр. Вип. 1–11. Одеса, 2001. С. 20–25.

75. Шиліна Н. Є. Підготовка дітей до школи як педагогічна проблема // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. Зб. наук. пр. Вип. 9. Одеса, 2001. С. 47–52.

76. Шиліна Н. Є. Формування мовленнєво-комунікативної готовності дітей 5 років до навчання у школі / Наука і освіта // Науково-практичний журнал Південного наукового центру АПН України. 2002. №6. С. 143–147.